

Република Србија
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД
Рев 5475/2020
11.03.2021. године
Београд

Врховни касациони суд, у већу састављеном од судија: Јасминке Станојевић, председника већа, Бисерке Живановић, Јелице Бојанић Керкез, Божицара Вујичића и Весне Субић, чланова већа, у парници тужиле АА из ..., чији је пуномоћник Павле Јуришић, адвокат из ..., против тужене „Sberbank Srbija“ ad Нови Београд, ради утврђења ништавости уговора, одлучујући о ревизији тужиле изјављеној против пресуде Апелационог суда у Београду Гж 8875/18 од 08.11.2018. године, исправљене решењем истог суда Гж 8875/18 од 19.12.2018. године, на седници одржаној 11.03.2021. године, донео је

РЕШЕЊЕ

ПРИХВАТА СЕ одлучивање о ревизији тужиле изјављеној против пресуде Апелационог суда у Београду Гж 8875/18 од 08.11.2018. године, исправљене решењем истог суда Гж 8875/18 од 19.12.2018. године, као изузетно дозвољеној.

УКИДАЈУ СЕ пресуда Апелационог суда у Београду Гж 8875/18 од 08.11.2018. године, исправљена решењем истог суда Гж 8875/18 од 19.12.2018. године и пресуда Трећег основног суда у Београду П 3580/2016 од 29.03.2017. године, исправљена решењем истог суда П 3580/2016 од 23.01.2018. године, у делу којим је одбијен тужбени захтев за утврђење ништавости уговора, у делу којим је одбачена тужба, као и одлука о трошковима поступка и предмет враћа првостепеном суду на поновно суђење у укинutom делу.

Образложење

Пресудом Трећег основног суда у Београду П 3580/2016 од 29.03.2017. године, исправљеном решењем истог суда П 3580/2016 од 23.01.2018. године, ставом првим изреке, дозвољено је преиначење тужбе учињено поднеском од 13.10.2016. године. Ставом другим изреке, одбијен је као неоснован тужбени захтев којим је тражено да суд утврди ништавост уговора о кредиту за куповину непокретности бр. ... који је дана ...2008. године закључен између тужиле и тужене. Ставом трећим изреке, усвојен је тужбени захтев па је утврђено да су ништаве одредбе члана 3.4 који гласи „банка, у случају битних промена услова на домаћем и/или иностраном тржишту новца, задржава право промене каматне стопе у складу са актима своје пословне политике, о чему је дужна да благовремено обавести корисника“ и члана 3.6 која гласи „на сва доспела, а неплаћена потраживања, банка наплаћује камату за период од доспелости обавезе, па до исплате, у двоструком износу уговорене камате“, уговора о кредиту означеног у другом ставу изреке. Ставом четвртим изреке, одбачена је тужба у делу којим је тражено утврђење ништавости свих одредби којима је предвиђена

ревалоризација кредитног дуговања тужиле уз примену валутне клаузуле изражене у валути ЦХФ истог уговора о кредиту. Ставом петим изреке, обавезана је тужена да тужили на име трошкова поступка исплати износ од 125.700,00 динара. Решењем Трећег основног суда у Београду П 3580/2016 од 23.01.2018. године, ставом првим је извршена исправка пресуде, а ставом другим обавезана тужилца да туженој накнади трошкове поступка од 24.000,00 динара.

Пресудом Апелационог суда у Београду Гж 8875/18 од 08.11.2018. године, исправљеном решењем истог суда Гж 8875/18 од 19.12.2018. године, ставом првим изреке, одбијена је као неоснована жалба тужиле и потврђена првостепена пресуда са исправком у другом и четвртном ставу изреке. Ставом другим изреке, одбијена је као неоснована жалба тужене и потврђена првостепена пресуда са исправком у делу става трећег изреке којим је утврђена ништавост одредбе члана 3.4 уговора о кредиту за куповину непокретности број .., која гласи: „банка у случају битних промена услова на домаћем и/или иностраном тржишту новца задржава право промене каматне стопе у складу са актима своје пословне политике, о чему је дужна да благовремено обавести корисника, док је у преосталом делу трећег става изреке којим је утврђена ништавост одредбе члана 3.6 уговора првостепена пресуда укинута и у том делу предмет враћен истом суду на поновно суђење. Ставом трећим изреке, укинута је првостепено решење о исправци у другом ставу изреке и у том делу предмет враћен истом суду на поновно суђење.

Против правноснажне пресуде донете у другом степену у делу којим је одбијен тужбени захтев и делу којим је одбачена тужба, тужилца је благовремено изјавила ревизију због битних повреда одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права са предлогом да се о ревизији одлучи као изузетно дозвољеној у смислу члана 404. ЗПП.

Закон о парничном поступку („Сл. гласник РС“, бр.72/11 и 55/14), у члану 404. став 1. прописује да је ревизија изузетно дозвољена, због погрешне примене материјалног права и против другостепене пресуде која не би могла да се побија ревизијом, ако је по оцени Врховног касационог суда потребно да се размотре правна питања од општег интереса или правна питања у интересу равноправности грађана, ради уједначавања судске праксе као и ако је потребно ново тумачење права (посебна ревизија). Ставом 2. прописано је да о дозвољености и основаности ревизије из става 1. овог члана одлучује Врховни касациони суд у већу од пет судија.

Поступајући на основу цитиране законске одредбе Врховни касациони суд је прихватио одлучивање о посебној ревизији тужиле, јер су у конкретном случају испуњени услови прописани чланом 404. став 1. ЗПП, имајући у виду да у овом предмету постоји потреба за разматрањем правног питања од интереса за равноправност корисника финансијских услуга и ради уједначавања судске праксе, због чега је одлучено као у ставу првом изреке.

Испитујући побијану пресуду у смислу члана 408. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ број 72/11.....55/14), Врховни касациони суд је утврдио да је ревизија тужиле основана.

Према утврђеном чињеничном стању, тужила је са туженом закључила уговор о кредиту за куповину непокретности дана 10.07.2008. године на износ од 68.030,70 ЦХФ у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан пуштања кредита у течај. Чланом 3.1 поменутог уговора било је прописано да се у прва три месеца, рачунајући од датума пуштања кредита у течај износ камате обрачунава по стопи 4,75% на годишњем нивоу фиксно; по истеку прва три месеца, у висини тромесечног либора који је објављен на дан који два радна дана претходи почетку наредног тромесечног периода за који се утврђује каматна стопа плус 2,4 процентна поена на тромесечном нивоу. Чланом 3.4 уговорено је да банка у случају битних промена услова на домаћем и/или иностраном тржишту новца задржава право промене каматне стопе у складу са актима своје пословне политике, о чему је дужна да благовремено обавести корисника. Чланом 3.5 уговорено је да уколико корисник не изврши обавезу описану у члану 7.1 овог уговора, каматна стопа се аутоматски увећава за 2 процентна поена (2%) на годишњем нивоу и то од момента када је корисник био у обавези да изврши пренос промета, а то није учинио, односно од момента када је обавезу о преносу промета престао да извршава и чланом 3.6 било је прописано да се на сва доспела, а неплаћена потраживања наплаћује двоструки износ уговорене камате за период од доспелости обавезе па до исплате. По пуштању кредита у течај тужила је купила жељену непокретност и у РГЗ -Служби за катастар непокретности Нови Сад 2 се укњижила као власник и на њој засновала хипотеку као инструмент обезбеђења предвиђен чланом 6.1 уговора. Првих неколико година тужила је редовно отплаћивала рате кредита, међутим како се повећавала каматна стопа њена лична примања су постала недовољна за финансирање преузетих кредитних обавеза из ког разлога је тужена решењем РГЗ - Службе за катастар непокретности Нови Сад 2 од 27.02.2012. године започела хипотекарну продају непокретности ради измирења потраживања преузетог од свог правног претходника „Volksbank“ a.d. из Новог Сада.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, нижестепени судови су делимично усвојили тужбени захтев и утврдили да је ништава одредба предметног уговора којом је уговорено право банке да једнострано измени каматну стопу у складу са променама тржишних услова и актима своје пословне политике, док је у преосталом делу тужбени захтев одбијен са закључком да је уговарање валутне клаузуле било правно дозвољено, да такав начин пословања банака није био противан правилима банкарског пословања, чије спровођење контролише Народна банка Србије, те за последицу не може имати ништавост спорног уговора у целини, а тужила као корисник кредита је својом слободном вољом приступила закључењу спорног уговора о кредиту, чија јој је писана форма омогућавала да се пре његовог потписивања, поступајући са пажњом коју захтјева оваква врста пословног односа, упозна са његовом садржином. Тужба са захтевом за утврђење ништавости свих уговорних одредби којима је предвиђена ревалоризација кредитног дуговања уз примену валутне клаузуле изражене у швајцарским францима, је одбачена из разлога што не садржи одређени захтев у погледу главне ствари, односно петитумом нису прецизно одређене уговорне одредбе чија се ништавост на овај начин тражи.

По оцени Врховног касационог суда одлуке нижестепених судова у одбијајућем делу, засноване су на погрешној примени материјалног права, због чега је чињенично стање остало непотпуно утврђено, на шта се основано указује ревизијом тужиле.

У овој парници тужила тражи утврђење ништавости уговора о дугорочном стамбеном кредиту индексирањем динарског дуга применом курса CHF, имајући у виду да су током отплате кредита наступиле околности и догађаји који су утицали на повећање раста курса валуте у којој је уговорена отплата кредита, због чега се изложено правно становиште нижестепених судова у погледу пуноважности одредби уговора о кредиту о индексирању дуга применом курса валуте CHF, за сада се не може прихватити као правилно.

Према одредби члана 1065. Закона о облигационим односима, уговором о кредиту банка се обавезује да кориснику кредита стави на располагање одређени износ новчаних средстава, на одређено или неодређено време, за неку намену или без утврђене намене, а корисник се обавезује да банци плаћа уговорену камату и добијени износ новца врати у време и на начин како је утврђено уговором. Уговор о кредиту се закључује у писаној форми што значи да се у писаном тексту уговора мора утврдити износ кредитних средстава, као и услови давања, коришћења и враћања кредита (члан 1066. ЗОО). Међутим, уговор о кредиту је израз воље уговорних страна због чега су давалац и корисник кредита овлашћени да својом вољом пропишу и додатне клаузуле од значаја за начин обрачуна и отплату кредитних средстава. Уговор о кредиту се најчешће закључује као формални и формуларни уговор. Текст уговора је по правилу, унапред састављен од стране даваоца кредита и нуди се кориснику кредита, који може да га прихвати или не, па је банка као давалац кредита у предности у односу на корисника кредита, као и због чињенице што се ради о финансијској организацији која се професионално бави кредитним пословима.

Банка је дужна да у поступку преговарања и закључења уговора о кредиту претходно упозна и недвосмислено писмено упозори корисника кредита о свим ризицима и економским последицама које ће преузети закључењем уговора. Обавеза таквог поступања банке се заснива на основним начелима облигационог права – савесности и поштења (члан 12. ЗОО), забране злоупотребе права (члан 13.), забране стварања и искоришћавања монополског положаја (члан 14.), једнаке вредности узајамних давања (члан 15.) и забрани проузроковања штете (члан 16.). Осим тога, давалац кредита је дужан да поштено поступа и потпуно информише примаоца кредита сходно императивним одредбама Закона о заштити потрошача („Службени гласник РС“ број 79/05) који је важио у време закључења предметног уговора. Идентична обавеза банке је прописана и сада важећим Законом о заштити потрошача ("Службени гласник РС" бр. 62/2014, 6/2016 - др. закон и 44/2018 - др. закон). Законом о заштити корисника финансисјких услога ("Службени гласник РС" бр. 36/2011 и 139/2014) конституисано је опште право корисника кредита на обавештавање у складу са чланом 13. и обавеза информисања корисника кредита у предуговорној фази према члану 15. тог закона. Због тога се сагласно свим наведеним законским одредбама цени и правна ваљаност уговора о кредиту, односно његових појединих одредби.

Нижестепени судови нису правилно оценили све околности које су од утицаја на то да ли су уговорне одредбе предметног уговора о стамбеном кредиту јасне и разумљиве, да ли подлежу или не оцени непоштености, те да ли постоји очигледна несразмера између обавезе коју је тужила преузела по уговору о кредиту и динарског износа који је тужили дат од стране банке 2008. године, без обзира што су утврдили ништавост уговорне одредабе којом је регулисана једнострана измена каматне стопе од стране тужене. Тужила је током поступка истицала разлоге ништавости овог уговора, а

које би суд требало да цени по службеној дужности имајући у виду да је од закључења уговора 2008. године, па до подношења тужбе 2014. године, дошло до енормног раста CHF у односу на валуту евро и динар. Основна функција уговарања валутне клаузуле је очување еквивалентности узајамних давања и то је једнака тржишна вредност пласираних кредитних средстава у односу на враћени износ динарског дуга. Валутна клаузула није и не може да буде правни основ богаћења даваоца кредита – банке на штету корисника кредита, стицањем несразмерне имовинске користи у односу на реалну тржишну вредност плаћеног динарског износа кредитних средстава.

Сагласном вољом уговорних страна се осим валутне клаузуле као средства очувања једнакости узајамних давања, може конституисати и клаузула којом ће се преузети валутни ризик банке, према њеном повериоцу и превалити на корисника кредита. Таква клаузула је могућа и правно допуштена када се банка давалац кредита на међународном тржишту задужила у одређеној страни валути и преузела обавезу да и враћање примљеног износа по том основу реализује у истој валути. У том случају банка је овлашћена да тако прибављена девизна средстава непосредно уступи потенцијалним корисницима кредита. Овакав вид кредитирања је допуштен сагласно одредби члана 25. Закона о девизном пословању. Наведено се може уговорити када се правном лицу и предузетнику обезбеђује плаћање увоза робе и услуга из иностранства (став 1.) или када се физичком лицу омогућава куповина непокретности у земљи (став 2.). Банка је овлашћена и да прибављена девизна средства на међународном тржишту понуди домаћим правним и физичким лицима и у динарској противвредности. У том случају трансфер девизног износа у динарски дуг се врши по важећем средњем курсу те валуте на дан закључења уговора о кредиту уз обавезу враћања примљеног у динарима – валути плаћања, обрачунатог по средњем курсу те исте валуте. Тада се прузети валутни ризик од стране банке према њеном повериоцу може вољом уговорних страна правно ваљано превалити на корисника кредита, али је услов за то постојање писаног обавештења којим је корисник кредита пре закључења уговора, на њему разумљив начин, упознат са свим економско-финансијским последицама ризика које ће преузети прихватањем такве уговорне клаузуле.

Терет доказивања је на туженој банци као економско јачој уговорној страни да су информације о економско-финансијским последицама ризика прихватања наведене уговорне клаузуле достављене у писаној форми кориснику кредита, као и чињеница да се банка као давалац кредита на међународном тржишту задужила у одређеној страни валути и преузела обавезу враћања примљеног износа у истој валути. И у случају да извор пласираних динарских средстава није резултат претходног задужења банке у уговором опредељеној валути (швајцарски франци), већ се курс те валуте примењује само као уговором опредељени начин индексација пласираних динарских средстава, услов пуноважности уговорне клаузуле о индексацији динарског дуга применом курса швајцарског франка је достављање обавештења кориснику кредита у писаној форми, које мора да садржи упозорење на могући раст курса швајцарског франка који је банка као специјализована финансијска организација могла и морала предвидети и о томе упознати корисника кредита пре закључења уговора. Према правном схватању које је усвојено на седници Грађанског одељења Врховног касационог суда од 02.04.2019. године, уговор о кредиту производи правно дејство и након утврђења ништавости клаузуле о индексацији дуга применом курса CHF. У том случају, уговор ће се извршити конверзијом уз очување једнакости узајамних давања – тржишне вредности датог кредита, утврђене на основу званичног средњег курса евра на дан закључења

уговора и исплату камате у висини одређеној уговорима о кредиту исте врсте и трајања, закљученим са валутном клаузулом у еврима између истог даваоца кредита и корисника кредита чије се дуговања утврђује применом званичног средњег курса евра.

Како због погрешне примене материјалног права чињенично стање у конкретном случају није потпуно и правилно утврђено, то су нижестепене пресуде из наведених разлога у побијаном делу укинуте. Одлука о трошковима поступка је укинута јер зависи од коначног исхода овог спора.

У поновном поступку првостепени суд ће имати у виду изнете примедбе и донети нову одлуку о наведеном делу тужбеног захтева.

На основу члана 416. став 2. ЗПП одлучено је као у изреци.

**Председник већа-судија
Јасминка Станојевић, с.р.**

За тачност отправка
Управитељ писарнице
Марина Антонић